

STADSARCHIEF

JAARVERSLAG 2012

(versie Handelingen van de Koninklijke Kring)

Hof van Habsburg, Goswin de Stassartstraat 145, 2800 Mechelen

Website: <http://stadsarchiefmechelen.be>

Openingsuren:

- Algemene Leeszaal: maandag, dinsdag en donderdag van 8.30 tot 12.00 en van 13.00 tot 17.00 uur
- Leeszaal Genealogie (stamboomonderzoek): woensdag van 8.30 tot 12.00 en van 13.00 tot 19.00 en zaterdag van 8.30 tot 12.00 uur

Inleiding

De uitbreiding en opwaardering van het digitaal informatie-aanbod vanwege het stadsarchief kende ook dit jaar een gestage uitbreiding. Het lijkt op een standaardmededeling in een jaarverslag, maar wie dit gegeven als evident zou beschouwen, heeft grondig ongelijk. De duizenden brokjes hoogwaardige informatie die de archiefdienst ook dit jaar graag aan het publiek ter beschikking stelt, zijn het resultaat van soms jarenlang volgehouden en immer kritisch gewogen beschrijvings- en registratiewerk. Het werd en wordt op bijna dagelijkse basis uitgevoerd door een hechte groep archiefmedewerkers en vrijwilligers.

Naast het beschrijven ondersteunden de vrijwilligers onze medewerkers ook bij het materieel verzorgen van de collecties, bijvoorbeeld bij het herverpakken van stukken. Zoveel onbaatzuchtig engagement verdiende dan ook een bedankingsmoment zoals dat gebeurde op 3 oktober 2012 in Erfgoedcentrum Lamot. Alle betrokken erfgoeddiensten brachten daarbij hulde aan de vrijwilligers die in diverse projecten betrokken waren. Het verloop en de resultaten van de projecten werden daarbij aan elkaar voorgesteld.

Om de mooie resultaten van het vele werk van dit jaar en vorige jaren op de langere termijn te verzilveren en om gewapend te zijn voor de toekomst, zijn ook andere initiatieven noodzakelijk. Duidelijke doelstellingen, vastgelegd in een beleidsplan, moeten de archiefwerking in de komende jaren een stevig fundament en leidraad geven. Deze aandacht voor een toekomstgericht beleid past ook in een breder streven naar kwaliteitsvol werken. De criteria die bepalen waaruit zo'n kwaliteitsvolle werking bestaat, werden door de Vlaamse overheid vastgelegd in een "kwaliteitslabel voor culturele archiefinstellingen". Het trachten te behalen van dit label en het opstarten van een beleidsplanningsproces is dan ook de dubbele uitdaging die het stadsarchief in 2012 is aangegaan.

Website en Facebook

Het aanbod via de website werd ook dit jaar uitgebreid. Bezoekers konden er onder meer vijf nieuw gedigitaliseerde inventarissen downloaden (zie bij 'Digitale ontsluiting van inventarissen'). Tijdens het voorbije jaar brachten 18.753 mensen een bezoek aan de website. De berichtgeving op de homepage werd nauwgezet opgevolgd. Wekelijks verschenen er meerdere nieuwsberichten op de website over aanwinsten, restauraties, nieuwe online toegangen en bronnen, foto's uit de oude doos, feiten uit de Mechelse geschiedenis en aankondigingen van activiteiten in het stadsarchief. Het aantal fans van de Facebookpagina steeg in 2012 van 286 naar 400.

Al deze online activiteiten bleven niet onopgemerkt. De Bibliotheekschool van Gent nomineerde onze website/Facebookpagina voor de Bib Web Awards. Dit zijn awards voor websites en -toepassingen die uitgaan van de Vlaamse bibliotheek-, documentatie- en informatiesector. Onze website/Facebookpagina werd geselecteerd in de categorie "The Specials" en stootte na een online publieksstemming door naar de grote finale op 10 december 2012. Uiteindelijk eindigden we op een verdienstelijke vijfde plaats.

Ontsluiting

Digitale ontsluiting van inventarissen

In 2009 startte de invoer van inventarissen in Exceltabellen (eigenlijke inventarissen) en Worddocumenten (inleidingen, bijlagen en tafels). Tijdelijke en vaste medewerkers zorgden voor de invoer van de gegevens in Exceltabellen. De inleidingen, bijlagen en tafels van de inventarissen verwerkten ze in Worddocumenten. Tijdens en na het invoeren gebeurt er een grondige controle.

In 2012 werden er vijf inventarissen ingevoerd en/of geplaatst op de website:

- HERMANS, V. *Inventaire des Archives de la ville de Malines. Tome huitième*. Mechelen, 1894. (Via Internet Archive)
- HERMANS, V. *Inventaire des lettres missives (nouvelle série I)*. Mechelen, 1885. (Via Internet Archive)
- INSTALLE, H. *Inventaris Fonds Augustijnen*. Mechelen, s.d.
- INSTALLE, H. *Inventaris van het Fonds Leliëndaal op het Stadsarchief te Mechelen*. Mechelen, 1984.
- RENKIN, G. *Inventaris van de stadssecretarie van Mechelen [1914-1918]. Disrespecting the old order*. Eindverhandeling G.G.S. Archivistiek en Hedendaags Documentbeheer, Vrije Universiteit Brussel, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte 1998-1999.

Databank Bouwvergunningen (1770-1961)

Onvermoeibaar en met een scherp oog voor detail vulden onze 2 halftijdse archiefmedewerksters de databank van de reeks bouwvergunningen verder aan. Dit jaar voerden zij circa 4.000 vergunningen volledig in, wat het totaal op bijna 38.000 brengt. Daarmee **is bijna 85 % van de in totaal 45.000 dossiers ingevoerd**. Er werd vooral gewerkt aan de jaren 1882-1884, 1887-1891 en 1913-1921. Beide dames controleerden alle vergunningen, voegden verspreide dossierstukken samen en verpakten deze in zuurvrije mapjes.

Inventarisatie van collecties foto's, glas- en filmnegatieven

Gedurende de laatste jaren waren archiefmedewerkers druk in de weer geweest met het zuurvrij inpakken en beschrijven van omvangrijke collecties foto's, glas- en filmnegatieven. Alle relevante gegevens werden in een databank ingevoerd. De collecties hebben voor het overgrote deel betrekking op de periode 1930-1977. Ondertussen zijn er al honderden nummers ingescand en opgenomen in de Regionale Beeldbank Mechelen.

Verzameling Van Baelen

De foto's uit deze omvangrijke collectie waren genomen door stadsfotograaf Leon Van Baelen en bieden een gevarieerd beeld van het Mechelse stadsleven. De beschrijvings- en inpakactiviteiten waren in 2011 door zeven enthousiaste vrijwilligers van de Erfgoedcel Mechelen opgenomen. In 2012 voerden ze 1621 foto's in. Daarvan kwamen er honderden beschreven afbeeldingen online op de website van de Regionale Beeldbank Mechelen.

Verzameling Berlemont

De bekende Verzameling Berlemont is een historisch-topografische atlas die beschouwd kan worden als een ware goudmijn aan iconografische informatie over Mechelen. Twee vrijwilligers begonnen met de systematische registratie van alle afbeeldingen (foto's, prentbriefkaarten, prenten en drukwerk) in deze verzameling met het oog op opname in dezelfde Beeldbank. In 2012 werden meer dan 1000 beelden online gebracht.

Verzameling Van Peteghem

In 2012 kochten de Stedelijke Musea de belangrijke collectie glasplaten Leon Van Peteghem. Het Stadsarchief staat in voor de bewaring en ontsluiting ervan. Vrijwilligers van de Erfgoedcel inventariseerden de 280 glasplaten. In de loop van 2013 zal een selectie daarvan op de

Regionale Beeldbank Mechelen te bewonderen zijn. (Meer info betreffende de verzameling bij onderdeel Aanwinsten)

Verzameling Muyltermans

In mei 2012 kwam het Stadsarchief via schenking in het bezit van de bijzonder waardevolle Verzameling Frans Muyltermans. Vrijwilligers van de Erfgoedcel hebben in 2012 voor een eerste nummering en beschrijving van de documenten gezorgd. Archivaris Dieter Viaene legt nu de laatste hand aan de beschrijvingen. De inventaris wordt in het voorjaar van 2013 aan het publiek voorgesteld. (Meer info betreffende de verzameling bij onderdeel Aanwinsten)

Verzameling Plakbrieven

Het Stadsarchief beschikt over een bijzonder rijke verzameling plakbrieven. Deze loopt van het einde van de negentiende tot diep in de twintigste eeuw. Het gaat om allerlei affiches die in de stad op openbare plaatsen aangebracht werden. Het gaat bijvoorbeeld om bekendmakingen van openbare verkopen, affiches uit de oorlogstijd met mededelingen, aankondigingen van festiviteiten, cinemavoorstellingen, enz. De verzameling plakbrieven is chronologisch geordend maar had tot dusver geen toegang, hoewel het een groot iconografisch potentieel heeft. Eind 2012 begonnen vrijwilligers van de Erfgoedcel met de opmaak van een toegang en het systematisch zuurvrij inpakken van de plakbrieven. Het werk zal verschillende jaren in beslag nemen. Op dit ogenblik zijn er al ruim 600 plakbrieven verwerkt, waaronder die uit de periode van de Eerste Wereldoorlog. In de loop van 2013 wordt een selectie in de Regionale Beeldbank Mechelen opgenomen.

Ontsluitingsactiviteiten van Werkgroep De Ware Vrienden van het Archief

De vrijwilligersgroep de Ware Vrienden van het Archief verzette dit jaar heel wat werk. Hieronder volgt een overzicht van de voornaamste projecten:

1. Digitalisering registers Burgerlijke Stand Mechelen (ouder dan 100 jaar)
Het jaar 1911 werd geïndexeerd en toegevoegd aan de databank ScanSearch).
2. Digitalisering Burgerlijke Stand deelgemeenten (ouder dan 100 jaar)
De digitalisering van de aktes van de Burgerlijke Stand van de Mechelse deelgemeenten Walem, Heffen, Leest, Hombeek en Muizen werd afgerond. In het voorjaar van 2012 werd alles digitaal ter beschikking gesteld van het publiek in de leesalen.
Hierdoor is de volledige Burgerlijke Stand van Mechelen en deelgemeenten ouder dan 100 jaar digitaal doorzoekbaar. De volgende stap wordt het online brengen van deze ongemeen rijke genealogische bron.
3. Huizendatabank
Deze databank met archiefverwijzingen naar huizen in Mechelen en omgeving groeide aan tot bijna 30.000 vermeldingen uit diverse bronnen. Deze gegevens zijn uiterst nuttig bij het historisch onderzoek naar huizen, straten en wijken.
4. Het Genealogisch Repertorium van het Mechelse District
In 2012 verschenen volgende nieuwe publicaties in de reeks 'Het Genealogisch Repertorium van het Mechelse District':
 - 55. Notariaat Jan Harlinghen. Register 894 (1608-1610). Auteur: François Van der Jeught. Aantal bladzijden: 172.
 - 56. Notariaat Jan Harlinghen. Register 892 (1607) en 893 (1607-1608). Auteur: François Van der Jeught. Aantal bladzijden: 184.
 - 59. Van Turnhout. Een hoveniersgeslacht – annex 1. Auteur: Willem Miseur. Aantal bladzijden: 215.
 - 60. Mechelse Boedels, deel I, nrs. 1-140 (1457-1567). Auteur: Paul Behets. Aantal bladzijden: 275.
 - 61. Mechelse Boedels, deel II, nrs. 141-252 (1567-1600). Auteur: Paul Behets. Aantal bladzijden: 275.
5. Personendatabank
Naar analogie met de huizendatabank startten De Ware Vrienden in 2011 een personendatabank op. Deze bevat ondertussen circa 39.000 personen verspreid over meer dan 6000 akten.
6. Nazicht van de *Inventaris van de stadssecretarie van Mechelen [1914-1918]* van G. Renkin door Ware Vrienden Willem Miseur en Willy Hendrickx. Aangezien de kwaliteit

van deze inventaris en bijgevolg de bruikbaarheid ervan eerder beperkt waren, werden alle stukken fysiek opnieuw gecontroleerd en in een nieuwe digitale versie verwerkt. Ook vele losse, niet-geïnventariseerde stukken met betrekking tot de Eerste Wereldoorlog werden voor het eerst geregistreerd.

De resultaten van deze en alle andere ontsluitingswerkzaamheden vindt men op de website www.dewarevrienden.net.

Aanwinsten via aankopen, bewaargevingen, schenkingen en overdrachten

Tot de meest in het oog springende aanwinsten dit vermelden we:

- **Archief van de Koninklijke Lucasgilde**
De gilde schonk haar archief aan het stadsarchief. Ze werd in 1886 gesticht door kunstenaar Willem Geets en is daarmee één van de oudste verenigingen in Mechelen. Heel wat bekende Mechelse kunstenaars waren lid van de vereniging of namen deel aan de activiteiten van de gilde: Ernest Wynants, Theo Blickx, Rik Wouters. Het weliswaar kleine archief vormt een waardevolle aanvulling op de reeds in het stadsarchief aanwezige culturele archieven en verzamelingen.
- **Archieven van de families de Meester, de Coussemaker, Helman en Douglas**
Op 29 oktober 2012 werd dit fonds familiearchieven overgebracht van kasteel van Ramsdonk in Willebroek naar het stadsarchief. Baron Conrad de Meester wenste de archieven uit het ondertussen verkochte kasteel een veilig onderdak te bieden en het ter beschikking te stellen voor onderzoekers. De familie de Meester, voortgekomen uit het Mechelse brouwersambacht, was en is nauw verbonden met de geschiedenis van deze stad en streek.
- **Verzameling Frans Muyltermans**
In mei 2012 kwam het Stadsarchief Mechelen via schenking in het bezit van de bijzonder waardevolle Verzameling Frans Muyltermans (18?- circa jaren 1950). Hij was lid van verschillende Mechelse verenigingen en enorm geïnteresseerd in de plaatselijke cultuur en folklore. Vanuit die passie legde hij een indrukwekkende verzameling aan: tientallen publicaties over Mechelse folklore, tientallen eerste nummers van Mechelse kranten en tijdschriften, dossiers met waardevolle stukken (Op-Sinjoorke, Mechelse burgemeesters, ...). De verzameling werd met grote zorg bewaard door de familie en is daarom in uitstekende staat.
- **Verzameling Leon Van Peteghem**
De Stedelijke Musea kochten in 2012 de belangrijke collectie glasplaten Leon Van Peteghem. Het Stadsarchief staat in voor de bewaring en ontsluiting ervan. Mechelaar Leon Van Peteghem (1871-1921) was een artistiek man: tekenleraar, onderwijzer, kunstschilder, verzamelaar en fotograaf. Hij maakte onder meer de foto's voor het gekende boek *Malines jadis et aujourd'hui* van Leopold Godenne. De glasplaten bevatten onder meer beelden van de intrede Mercier als aartsbisschop te Mechelen (1906), het dagelijkse leven in de Mechelse straten begin twintigste eeuw, Racing Mechelen in de jaren 1920, lokale kunstenaars, interieurdetails van het Stadhuis, enz.

Verder waren er diverse kleinere aankopen en schenkingen van documenten en iconografische stukken.

Toezicht en advies inzake documentbeheer stadsadministratie

Begeleiding en adviezen inzake vernietiging

Het stadsarchief begeleidde de procedure ter vernietiging van de dossiers verbeteringspremies (1979-2001) en de dossiers recht van voorkoop (1999-2007) van de dienst Wonen (samen 28 strekkende meter). Voor de dienst Financiën werd toestemming verleend voor de vernietiging van de bewijsstukken van de jaren 1960-1961, 1963-1967, 1969, 1975-1979, 1981, diverse kohieren, kleinere reeksen en (kas)dagboeken (totaal: 55 strekkende meter).

Ter voorbereiding van de verhuizingen van een flink aantal stadsdiensten naar nieuwe locaties in 2012-2013 brachten de archivariissen adviezen uit omtrent selectie en bewaring van documenten aan de diensten Wijk- en Dorpszaken, Jeugd en Bevolking. Met name de diensten die het voormalige Moederhuis aan de Sabbestraat dienden te verlaten, hadden hierbij nood aan ondersteuning. De stadsarchivaris verzorgde daarom in de Sabbestraat twee infosessies voor de diensten Preventie en Veiligheid, Ontwikkelingssamenwerking, Diversiteit, Onderwijsondersteuning en GASAM (Gemeentelijke Administratieve Sancties Arrondissement Mechelen).

Overdrachten van dienstarchieven

Met uitzondering van enkele kleinere overdrachten van de diensten der stadsgebouwen, politie (epuratie dossiers, 1944-1950), musea, marketing en communicatie (affiches) en notulenbeheer was de voornaamste overdracht deze van de afdeling Financiën die 30 m Verantwoordingsstukken, kohieren en dossiers bezwaarschriften en onwaarden van het dienstjaar 2001 overdroeg.

In het kader van deze laatste overdracht werd de depotproblematiek nogmaals scherp duidelijk. De genoemde afdeling wenste immers nog meer archief over te dragen, hetgeen onmogelijk was door een gebrek aan opslagcapaciteit in het hulpdepot. Voor alle stadsdiensten kondigde het stadsarchief trouwens een tijdelijke overdrachtsstop af in afwachting van de aankoop en plaatsing van nieuwe rekken in het hulpdepot in 2013. De nodige budgetten waren daarvoor vrijgemaakt.

Advisering E-link – Beeldbank

In het kader van E-Linkproject dat de verdere ontwikkeling en integratie van het digitaal documentbeheer moet ondersteunen, droeg het stadsarchief bij tot het onderdeel digitale archivering. De hoofdarchivaris besteedde binnen hetzelfde geheel van E-Linkprojecten een flink deel van zijn tijd aan de voorbereidingen van een interne beeldenbank. Dit initiatief heeft als doel de verbetering van het interne beeldbeheer van de stadsorganisatie en verloopt in nauwe samenwerking met de steden Gent, Brugge en Kortrijk. In 2013 zouden normaliter enkele pilootdiensten met dit nieuwe beheersinstrument van start gaan.

Stage archivistiek en hedendaags documentbeheer : Structuurstudie archief Koninklijke Beiaardschool Jef Denyn

Eind 2011 begon Klaas Jaap van der Meijden aan een stage in het kader van de interuniversitaire master na masteropleiding Archivistiek, Erfgoedbeheer en Hedendaags Documentbeheer. De stage omvat driehonderd uren en werd in 2012 afgerond met een structuurstudie van het archief en concrete aanbevelingen voor een betere organisatie van het archiefbeheer van de Beiaardschool.

Sociaal-maatschappelijke tewerkstelling en stages

Begin 2012 kwam Bjorn Mellaerts van school Kasterlinden (Anderlecht, buitengewoon onderwijs) enkele weken stage lopen in het Stadsarchief. Hij werkte daarbij mee aan de digitalisering van toegangen en het zuurvrij herinpakken van archief. Deze stage past binnen de sociaal-maatschappelijke rol die het Stadsarchief vervult.

Vanuit dezelfde optiek geeft het Stadsarchief ook al enkele jaren werk aan mensen in het kader van artikel 60/paragraaf 7 van de OCMW-wet. In dat kader kon in 2012 één persoon gedurende enkele maanden aan de slag.

Stedelijke Erfgoedbibliotheek

Nazicht afdeling Mechelse Bibliotheek

Dit jaar werd deze opdracht van bibliotheekmedewerkster Lutgarde Van Praet en vrijwilliger Koen De Zitter afgewerkt. Hierbij keken ze na of een boek zowel op fiche als in het depot aanwezig was, of het beschadigd was, of er meerdere exemplaren zijn en of er eventuele fouten in de signatuur zaten.

Nieuwe catalogus – aansluiting bij Anet

Sinds geruime tijd was de erfgoedbibliotheek toe aan een nieuwe digitale catalogus. De bibliotheeksoftware Biblius, waarmee tot vandaag de deelcollectie 'Mechelse Bibliotheek' wordt ontsloten, is sterk verouderd en voldoet niet meer aan de uitdagingen waar we met deze bibliotheek voor staan. Gezien de uitgebreide specificaties voor erfgoedbibliotheeken, het gelijkend collectieprofiel van de aangesloten instellingen en de voordelen van het werken binnen een netwerk werd begin 2012 besloten om het stadsarchief te laten aansluiten bij A-net. Dit netwerk, beheerd door de Universiteit Antwerpen, zorgt voor de ontsluiting van de bibliotheken van universiteiten, hogescholen, musea en tal van andere culturele en wetenschappelijke instellingen in Antwerpen en Limburg.

De voorbije jaren plaatste het stadsarchief de catalogi van bepaalde deelcollecties, zoals de oudere werken voor 1800 en de kranten, reeds online via respectievelijk de STCV- en Abrahamscatalogi van de Vlaamse Erfgoedbibliotheek. Met deze 2de stap wil het stadsarchief alle collecties volledig opnemen in een nieuwe digitale catalogus. De aanschaf van de professionele bibliotheeksoftware Brocade en de omkadering vanwege A-net stellen het archief in staat de meer dan 33.000 titels tellende bibliotheekcollecties voor het grote publiek ontsluiten. Bovendien biedt dit mooie kansen tot samenwerking: wanneer in 2018 de Openbare Bibliotheek in het nabijgelegen Predikherenklooster zijn intrek neemt, wil het stadsarchief gaan samenwerken om alle titels van beide instellingen samen aan te bieden via het internet.

Om de invoer te realiseren werd een werkgroep van drie medewerkers samengesteld. Na de nodige technische voorbereidingen en een door Anet verzorgde catalografische opleiding konden zij in het najaar van start gaan. De Mechelse Bibliotheek, die qua inhoud het meest aansluit bij de leeszaalwerking, wordt eerst aangepakt. Daarna volgen de afdelingen Algemene Bibliotheek, Administratieve Bibliotheek, tijdschriften, kranten en manuscripten. Gezien de omvang van alle collecties zal het invoerwerk ettelijke jaren in beslag nemen.

Medewerking aan tentoonstellingen

Het stadsarchief leende archiefstukken uit aan de volgende tentoonstelling:

- Twee 15de eeuwse bewijsstukken van strafbedevaarten voor de tentoonstelling "Pelgrims onderweg naar Santiago de Compostela" in het Museum Catharijneconvent te Utrecht van 15/10/2011 tot 26/02/2012
- Uit het archief van de Commanderie van Pitzemburg, werd stuk nr. 116, een charter van 1 mei 1295 (waarbij Wouter, zoon van Beatrijs van Mosenghem, zijn huis, hof en bijhorigheden te Meuzegem verkoopt aan de commanderie) uitgeleend aan de tentoonstelling naar aanleiding van het 900-jarig bestaan van de parochie OLV Boodschap van Meuzegem (Wolvertem, gem. Meise), die gehouden wordt in de gelijknamige parochiekerk van Meuzegem van 11/05/2012 tot 13/05/2012.

Medewerking Erfgoeddag "Helden"

Op zondag 22 april 2012 vond de jaarlijkse Erfgoeddag plaats. Thema dit jaar was "Helden". Het Stadsarchief presenteerde tijdens de weken vóór de Erfgoeddag verschillende Mechelse helden via de website en de Facebookpagina: Sint-Rombout, Op-Sinjoorke, Jef Denijn, Rembert Dodoens, ... Daarbij kregen de bezoekers eerst een silhouet van de held in kwestie te zien en moesten ze raden wie het was. Enkele dagen later kregen ze dan de oplossing te zien. De gepresenteerde helden zijn samen met een korte biografie permanent opgenomen in de rubriek "Beroemde Mechelaars" op de website. De gekozen figuren stonden zoveel mogelijk in het teken van activiteiten van verschillende stedelijke en regionale erfgoedpartners: Mechelse Hattrick vzw, Koninklijke Beiaardschool Jef Denijn, ... Op die manier zorgde het Stadsarchief mee voor de promotie van deze activiteiten. De verschillende erfgoedpartners konden ook rekenen op het aanleveren van historische informatie.

Medewerking aan het jongerenspel Missie Miseur (Weg met Maks!)

Het stadsarchief werkte mee aan het jongerenspel *Missie Miseur*, een traject om na te gaan hoe jongeren tegenover erfgoed staan in hun vrije tijd. De organisatie was in handen van FARO, Erfgoedcel Mechelen, vzw Tapis Plein en Maks!. Het Stadsarchief was samen met de Stedelijke Musea Mechelen actief betrokken bij de voorbereidingen en uitvoering van het traject. Missie Miseur ging door op zaterdag 5 mei en was een nachtelijk spionagespel waarbij de deelnemers op verschillende locaties in en rond Mechelen informatie moesten zoeken. Het

stadsarchief was één van die locaties. In de toekomst zal het Stadsarchief blijven meewerken aan dergelijke projecten. Jongeren zijn één van de doelgroepen.

Topstukken

Erkenning van de verzameling Middelnederlandse literaire fragmenten

In het kader van het Vlaamse Topstukkendecreet erkende de minister van Cultuur begin 2012 de Middelnederlandse literaire fragmenten uit de stadsrekeningen definitief als topstuk. Dit betekent dat ze nu officieel tot het Vlaamse roerend cultureel erfgoed van uitzonderlijk belang behoren. De Vlaamse Gemeenschap beschermt ze omwille van hun grote (cultuur)historische, artistieke, wetenschappelijke en archeologische waarde en hun uniek karakter. Concreet betekent dat ook dat de conservering en restauratie van de stukken gesubsidieerd kunnen worden.

Onderzoek naar de Middelnederlandse literaire fragmenten

Prof. Dr. Remco Sleiderink (HUBrussel) verricht reeds enkele jaren onderzoek naar deze fragmenten. Diverse aspecten dringen zich daarbij op. Ten einde onder meer de tekst zo volledig mogelijk te kunnen uitgeven, wilde prof. Sleiderink ook de teksten van de slecht of niet leesbare delen van bepaalde fragmenten ontcijferen. Na eerdere experimenten met UV-licht zocht hij contact met Geert Van der Snickt, onderzoeker bij het Departement Chemie (UA) om te bekijken wat de mogelijkheden waren van XRF-scanning, een techniek die regelmatig met succes gebruikt wordt om onderliggende tekeningen van schilderijen zichtbaar te maken. Na een testmeting op 25 april in het stadsarchief werd één fragment werd bij wijze van eerste proefneming naar het UA-laboratorium overgebracht en daar van 28 tot 29 augustus 2012 onderworpen aan een (niet-schadelijke) XRF-bestraling. Met een focus op de ijzer- en zinkhoudende samenstelling van de middeleeuwse inkten trachtten de UA-wetenschappers de onzichtbare letters te herkennen.

Jammer genoeg leverde het experiment niet het verhoopte resultaat. De metalen, en vooral de zinkelementen, lieten zich weliswaar detecteren, maar leesbare letters leverde dit niet op. Omdat deze techniek voor handschriften nog erg experimenteel is, werd het onderzoek begin 2013 nog een keer uitgevoerd, ditmaal met een sterkere focus op zink. Maar ook een 2de poging leverde weinig meer op. De onderzoekers gaan momenteel na of het zinvol is om het onderzoek in Nederland of Duitsland met andere en krachtiger toestellen verder te zetten.

Erkenning van de versteekbladen van Johannes en Amandus de Grujtters

Het handschrift met de versteekbladen van Johannes de Grujtters (1709-1772) en zijn zoon Amandus (1736-1805) werd in het najaar van 2012 voorlopig opgenomen op de Topstukkenlijst van de Vlaamse overheid. Dit handschrift is eigendom van de Koninklijke Beiaardschool "Jef Denyn" vzw en wordt bewaard in het Stadsarchief Mechelen.

Het omvat 109 losse bladen met beiaardmuziek. Dit aantal is uniek, nergens in de wereld is er zo'n grote verzameling gekend. Door de voorlopige opname op de Topstukkenlijst wordt het handschrift beschermd en mag het Vlaanderen niet meer verlaten zonder toestemming van de Vlaamse regering. Daartegenover staat wel de mogelijkheid tot subsidies, onder meer voor restauratie. In het voorjaar van 2013 volgt de definitieve erkenning als topstuk.

Traject kwaliteitslabel als culturele archiefinstelling

In 2012 bereidde het stadsarchief de aanvraag voor een kwaliteitslabel als collectiebeherende cultureel-erfgoedorganisatie (culturele archiefinstelling) bij de Vlaamse overheid voor. Het uiteindelijk dossier werd begin januari 2013 ingediend en was het resultaat van een proces waarbij verschillende interne en externe stakeholders betrokken werden. Ter voorbereiding daarvan volgde archivaris Dieter Viaene bij FARO 5 begeleidingssessies bij de aanvraag van het kwaliteitslabel.

In het kader van dit dossier werd ook een traject opgestart voor de opmaak van een beleidsplan. De Erfgoedcel Mechelen deelde daarbij haar ruime expertise op het vlak van beleidsplanning en procesbegeleiding. In nauw overleg stelden we samen een plan van aanpak op. Een eerste stap was het nauwkeurig in kaart brengen van onze erfgoedgemeenschap. Daarbij keken we niet alleen wie de leden van deze gemeenschap zijn maar ook wat wij voor hen doen en omgekeerd. Hieruit kwam al heel wat nuttige informatie voor de aanvraag naar voren, onder meer over samenwerkingsverbanden. De verschillende leden van de

erfgoedgemeenschap werden ook onderverdeeld in een matrix op basis van belang en macht. Die matrix bepaalde wie er van belang was om te bevragen.

Ondertussen bepaalden de archivariissen ook welke trends de volgende jaren mee de werking van het Stadsarchief zullen bepalen. Hierbij leverden de bevindingen van Archieven 2020 en het trendboekje van FARO nuttige gegevens. Deze trends werden meegenomen bij de SWOT-analyse en de formulering van de doelstellingen. Dit gebeurde ook met de resultaten van het grote publieksonderzoek van FARO (2011).

Er vond een bevraging plaats bij alle personeelsleden en vrijwilligers van het Stadsarchief. Op basis daarvan kwam er een eerste, interne SWOT-analyse tot stand. Bovenstaande informatie vormde mee de basis voor de bevraging van de voornaamste interne en externe stakeholders. Deze bevraging vond plaats onder de vorm van een focusgroep op 5 december 2012 in Lamot. Voor de organisatie ervan konden we opnieuw beroep doen op de Erfgoedcel Mechelen, die erfgoedconsulente Iris Steen inschakelde voor de concrete uitwerking. Vanuit de idee van expertisedeling en samenwerking werd de focusgroep gezamenlijk georganiseerd met het Aartsbisschoppelijk Archief Mechelen. Concreet waren er drie sessies: één met gezamenlijke stakeholders en twee met de afzonderlijke stakeholders. De resultaten van de focusgroep leverden aanvullingen op de eerste, interne SWOT-analyse.

Een volgende stap was de definitieve uitwerking van deze analyse. Hiervoor kwam er op 11 december 2012 een beperkte planningsgroep samen in Lamot, onder leiding van Iris Steen. De SWOT-analyse leverde de conclusies waaruit strategische doelstellingen volgden. Die doelstellingen vloeiden voort uit het werk van een tweede planningsgroep op 19 december 2012 in Lamot. Opnieuw leidde Iris Steen het geheel in goede banen.

Het aanvraagdossier werd begin 2013 bij de Vlaamse overheid ingediend. Op 20 maart 2013 komt er een commissie voor een plaatsbezoek en enkele maanden later wordt het kwaliteitslabel al dan niet toegekend.

Wetenschappelijk onderzoek – contacten en ondersteuning

Het Centrum voor Stadsgeschiedenis (UA-Universiteit Antwerpen) en het Departement Culturele zaken-Afdeling Erfgoedontwikkeling van de stad Mechelen organiseerden op 22 juni 2012 een tweede ontmoetingsdag, waaraan ook het stadsarchief deelnam. De Mechelse UA-onderzoeksprojecten en de werking van beide partijen werden voorgesteld. De betrokken instellingen wisselden ideeën en voorstellen uit ter verbetering van de wisselwerking tussen het Mechelse erfgoedveld en de academische sector.

Met de talloze activiteiten met betrekking tot de Eerste Wereldoorlog in het vooruitzicht konden ook de Mechelse initiatieven niet lang uitblijven. Een recent overzichtswerk omtrent de stad Mechelen tijdens de Eerste Wereldoorlog ontbrak nog. VRT-documentairemaker en historicus Geert Clerbout ging de uitdaging aan en zorgde in oktober 2012 met zijn boek "Oorlog aan de Dijle" voor het langverwachte naslagwerk, waarin ook het lot van de gewone Mechelaar tijdens die oorlogsjaren ruimschoots aan bod kwam. De stad Mechelen zorgde voor de nodige ondersteuning. In dat kader hebben de stadsarchivaris en medeKringleden Marcel Kocken en hoofdconservator Bart Stroobants het boek aandachtig en kritisch nagelezen.

Regionale Beeldbank (zie ook verslag Erfgoedcel Mechelen)

In de Regionale Beeldbank Mechelen werden in 2012 niet minder dan 1680 nieuwe beelden online geplaatst.

Het betreft een ruime selectie uit het archief van de persfotograaf Leon Van Baelen (Mechelen 1901-Bonheiden 1982) die werkzaam was als persfotograaf voor onder andere de "Gazet van Mechelen". Daarnaast werkte hij vaak als 'stadsfotograaf', 'industriële fotograaf' en hield hij zijn fotowinkel "Belfoto" op de IJzerenleen open. Het dit jaar ingescande materiaal gaat in hoofdzaak om gebeurtenissen rond de jaren zestig en zeventig.

Verder startte het inscannen van de verzameling van Frans Berlemont, die betreffende alle straten en monumenten van Mechelen een indrukwerkkende hoeveelheid informatie en beeldmateriaal verzamelde en zelf ook fotografeerde. De eerste 25 kaften werden door twee vrijwilligers verwerkt en hebben voornamelijk betrekking op hoofdzaak op de vesten en het Begijnhof.

Ook een reeks van 126 pentekeningen door Jean François Mardulijn (1751-1843) met zichten op gebouwen in de 19de eeuw werd gedigitaliseerd. Verder ook een foto-album "Vues de Malines" met 57 pittoreske stadsgezichten van voor 1904. Van Alfred Ost (1884-1945) werd de reeks postkaarten "De Vlietjes van Mechelen" gedrukt bij Ed. Van den Bossche ook opgenomen. Tot slot werden enkele architectuurplannen van de Sint-Katelijnekerk uit het Aartsbisshoppelijk Archief gedigitaliseerd met het oog op het restauratieproject van die kerk. De beeldbankbezoeker werd via website en elektronische nieuwsbrief op de hoogte gebracht van allerlei nieuws, weetjes en thema's. Tientallen beelden werden gekoppeld aan de hierna volgende thema's:

Carnaval in de Mechelse regio, helden in de sport (Erfgoeddag), beeldige beesten, ontdek je (vakantie) plekje, muziek-woord en beeld (Open Monumentendag) en tot slot spotprenten uit de verkiezingstijd.

Dossier Erfgoeddepot

De diensten van het stadsarchief, stedelijke musea, archeologie en de openbare bibliotheek zien zich sinds geruime tijd geconfronteerd met een schrijnend gebrek aan degelijke opslagmogelijkheden voor grote aantallen kunstvoorwerpen, archeologische objecten, documenten en boeken. De voorbije jaren werd vanuit de overkoepelende afdeling Erfgoedontwikkeling en het Departement Culturele Zaken voorgesteld om een geïntegreerd erfgoeddepot in te richten. Het voorstel beoogt het concentreren op één locatie van alle functies die verband houden met het bewaren, conserveren en restaureren van het roerend erfgoed, cultuurgoederen en archieven. Naast de concentratie van de *front office* van cultuur en erfgoed in het stadscentrum (Busleyden, Hof van Habsburg-Dossin en Predikherenklooster), fungeert het Erfgoeddepot als het complementaire deel achter de schermen, het zal m.a.w. de voornaamste *back office* functies op zich nemen inzake conservatie en restauratie. Afhankelijk van de gekozen locatie kan daar ook een stuk publiekswerking aan gekoppeld worden (concept open depot, met deels toegankelijkheid voor publiek, rond thema conservering en restauratie).

Gezien de coördinerende rol die de provincies vanwege de Vlaamse overheid kregen in het erfgoeddepotbeleid, werden contacten gelegd met de erfgoeddienst van de provincie. Om zicht te krijgen op de toestand op het terrein organiseerde deze provinciale dienst, in samenwerking met de Universiteit Antwerpen in 2011-2012 een grootschalig onderzoek naar de depotnoden van de erfgoedsector in de provincie. De resultaten van het onderzoek werden voorgesteld in Erfgoedcentrum Lamot op 15 juni 2012. Parallel daarmee werden met het provinciale 'depotteam' de eerste concrete gesprekken opgestart rond het Mechelse dossier. Deze hebben vooral betrekking op een eventuele regionale invulling voor het erfgoeddepot. Binnen de Mechelse stadsorganisatie werd deze problematiek meermaals aangekaart met de beleidsverantwoordelijken.

Restauratie en conservering

- Restaurator Bart Hellemans (B-@rt) begon in 2011 met de restauratie van de negentiende-eeuwse Poppkaart van Mechelen intra muros. Deze restauratie werd afgerond in 2012.
- Restauratie-Atelier Helmond uit Nederland begon in 2011 met de restauratie van de door Boekhandel De Slegte geschonken bevolkingsregisters van Leest (1819 en 1847) en een kadastrale atlas van Leest uit dezelfde periode. Dit was eveneens het geval voor twee registers van de burgerlijke stand van Leest: overlijdens 1800-1803 en 1822-1832. Ook deze restauratie werd afgerond in 2012.
- Hetzelfde Restauratie-Atelier Helmond verzorgde eind 2012 ook de antischimmelbehandeling van circa 18 meter grootboeken van de ontvanger.
- Een vrijwilligster begon in 2009 met het nazien en zuurvrij (her)inpakken van het archief van de voormalige Commissie van Openbare Onderstand (COO) van Mechelen. Dit rijke fonds omvat archieven van caritatieve en geestelijke instellingen uit voornamelijk het Ancien Régime en de negentiende eeuw. Het werk werd in 2012 verder gezet en nadert zijn voltooiing.

- Erfgoedbibliotheek: in het kader van het nazicht van de Mechelse Bibliotheek (zie hierboven) worden beschadigde en kwetsbare boeken zuurvrij ingepakt.
- Schonen secretariaatsarchief: er werden verschillende dossiers van het secretariaatsarchief geschoond. Daarbij worden de dossiers afgestoft, nietjes en paperclips verwijderd en wordt alles in gepaste zuurvrije dozen gestoken.
- Tijdelijke medewerkers van het archief, vrijwilligers en Ware Vrienden pakten in een aantal projecten honderden meters archief (opnieuw) in.

Willy Van de Vijver,
Stadsarchivaris